

Թ Ի Ի 26

ՊՍՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ 1911—12 ՇՐՋԱՆԻ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔԸ

ՆԻՍՏ ԻԶ.

10 Փետրուար 1912

Տպագրութիւն Տ. ՏՕՂՐԱՄՍՅԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, Պապը-Ալի Ճատտեանի, Թիւ. 49

1912

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1911—1912 ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻ

ՆԻՍՏ ԻԶ-

10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1912

ՆԱԽԱԳԱՀ. — ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿ ՀԱՅՐ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — ՄԱՆՈՒԿ ԷՅԵՆՏԻ ԱԶԱՐԵԱՆ

ՕՐԱԿԱՐԳ

1. — Տեղեկագիր Ասենապետաց Դիւանի ի մասին Երուսաղէմի Պատրիարքական ընտրութեան :
2. — Ընտրութիւն խորհրդարանական յանձնաժողովոյ, Երեւան Ա. ի մասին կատարելի փոփոխութեան :
3. — Տեղեկագիր Ասենապետաց Դիւանի ի մասին Օրմանեան Ա. ի ամբաստանութեանց :
4. — Տեղեկագիր Ասենապետաց Դիւանի, ի մասին Թրքահայոց կողմէ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան մատուցանելի գրին :
5. — Խնդիր Եւանգելիստի :

(Նիստը բացուեցաւ ի ներկայութեան
64 երեսփոխաններու, որոց թիւը յետոյ
յանգեցաւ 71ի) :

ՅԱԽԱԿՑԱԿԱՆ ԱՐՏԱՅԱՅՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԵՆ. ԷՅ. — Տիւրք պարտականութիւն

մը ունինք կատարելիք այսօր : Մեր պաշ-
տօնակիցներէն Յակոբ ԷՖ. Սթամպուլեան,
անակնկալ կերպով կնքեց իր կեանքը,
սուգի ենթարկելով ոչ միայն իր ըն-
տանիքը, այլ եւ զմեզ, որ ականա-
տես եղած էինք մեր հանգուցեալ պաշտօ-
նակցին աշխատութեանց իրեն վարչու-

Թեան ատենապետ եւ իբրեւ երեսփոխան, ու մօտէն զիտակ էինք իր կարողութեանց եւ բարեմասնութեանց, Յանուն ժողովոյ մեր խորին ցաւը յայտնելով հանգուցելոյն պարագայից, կը հրաւիրեմ նախագահ Սըրբազանը որ օրհնէ հանգուցելոյն յիշատակը:

(Նախագահ Սըրբազանը «հոգւոց հանգուցելոց» աղօթքը կարդալով, ժողովականք յոտնկայս արտայայտեցին իրենց ցաւակցութիւնը):

ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆԱՅ

ԱՏԵՆ. էֆ. — Ոսկան էֆ. Մարտիկեան այսօրուան նիստէն բանաւոր պատճառաւ բացակայութիւնը հաղորդած է զբաւորապէս, կ'արձանագրենք զինքը օրինաւոր բացակայ:

ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒՅԱՆՈՒԹԵՆԷ

ԱՏԵՆ. էֆ. — Միհրան էֆ. Մուրաթեան հետեւեալ հրաժարականը ղրկած է.

(Ատենադպիր էֆ. կարդաց հետեւեալ գիրը):

Վսեմաշուք ատենապետ էֆէնտի

Ազգ. Երեսփ. Ընդհ. Ժողովոյ

Նկատելով որ անհատական անչափ գործերով եւ ազգային մէկէ աւելի բազմապահանջ պաշտօններով չափազանց ծանրաբեռնուած վիճակս արգելք կ'ըլլայ ինձ կանոնաւորապէս ներկայ ըլլալ Պատկ. Ժողովոյդ նիստերուն եւ հետեւելով իր գործունէութեանց օգտակարութեան բաժին մը գէթ ունենալ, խղճի պարտք կը համարիմ վայրապար չգրաւել ինձ յատ-

կացուած աթոռը, ուստի եւ կը խնդրեմ որ հաճիք ընդունիլ հրաժարականս:

Մնամ խորին յարգանքով
Նախկին երեսփ. Գուրուշէշմէի
Մ. Գ. Մուրաթեան

Կ. Պոլիս, 23 Փետր. 1912

ԶԱՅՆԵՐ. — Պարզ հրաժարական է.

ՀԱՅԿ ԽՕՃԱՍՍԱՐԵԱՆ էֆ. — Մուրաթեան էֆ. իր հրաժարականին պատճառ կը ցփնէ ոչ թէ իր անհատական գործերը, այլ կ'ըսէ թէ ազգային պաշտօններով ծանրաբեռնուած ըլլալով, չկրնար շարունակել երեսփոխանական պաշտօնը: Ես կը կարծեմ որ պատուաբեր կ'ըլլայ մերժել իր հրաժարականը:

(Ատենապետ էֆ. քուէի դնելով սոյն հրաժարականը, ժողովը 11ի դէմ 26 ձայնով մերժեց Մուրաթեան էֆ.ի հրաժարականը):

ԱՏԵՆ. էֆ. — Շահրիկեան էֆ. երկու գիր ունի որոցմով կը գանգատի նախ թէ իր հարցումները Երուսաղէմի խնդրոյն խնդրոյն համար անպատասխանի մնացեր են եւ թէ ժողովիս մէջ իր գրերը չեն կարգացուած: Մայր Դիւանի կողմէ կուգամ յայտարարել թէ ոչ մէկ գիտում կայ, Շահրիկեան էֆ.ի նամակներուն ընթերցումը յետաձգելու համար: Անցեալ անգամ խնդրեցի Շահրիկեան էֆ.էն յետաձգել իր նամակին ընթերցումը ու ինքն ալ հաճեցաւ, հետեւաբար կարծեմ այս բացատրութիւնը գոհացուցիչ կը նկատուի:

Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ էֆ. — Շահրիկեան էֆէնտի կը գանգատի որ անպատասխանի մնացեր են իր հարցումները, Վարչութեան կը մնայ պատասխանել անոնց: Այդ խնդիրներուն զիւաւորը՝ Երուսաղէմի կնիքն է. Որքան ալ Շահ-

րիկեան էֆէնտի իրաւունքներ ունի այդ գործին մէջ եւ ճշմարտութիւններ կան գործին մէջ եւ սակայն հարկ կ'ըլլայ որ իբրեւ տէրը այդ հարցապնդումներուն ներկայ գտնուի ինք, սակայն միեւնոյն ատեն Վարչութիւնը կրնայ բացատրութիւն մը տալ այսօր այդ մասին:

Գ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ էֆ. — Վարչութիւնը Երուսաղէմի պատրիարքական ընտրութեան խնդրոյն վրայ իր տեսակէտը պարզած է այս ժողովին առջեւ եւ պէտք եղած բացատրութիւնը տալով, այդ մասին կատարուած գործողութեան վերաբերեալ գրերն ալ հոս ղրկած է: Հետեւաբար նոր բան մը աւելցնելիք չունի եւ համաձայն է որ պատրիարքական ընտրութիւնը կատարուի:

Ռ. ԶՍԴԴԱՐԵԱՆ էֆ. — Տրուած բացատրութիւնը, Շահրիկեան էֆ.ի ժողովիս ըրած դիմումին պատասխանը չէ, որովհետեւ Շահրիկեան էֆ. լոկ Պատրիարքական ընտրութիւնը կատարելու խնդրէն առաջ նպատակ ունի արմատական բարեկարգութիւն մը յառաջ բերելու Երուսաղէմի մէջ: Կը յիշենք որ աւելի առաջ ըսուեցաւ թէ թղթածրարը Փափազեան էֆէնտիի մօտ կը գտնուի, հետեւաբար պէտք է բացատրութիւն տրուի այս կէտերուն համար:

Դ. Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ էֆ. — Վարչութիւնը բացատրութեան կը հրաւիրուի, օրակարգի մէջ գտնուած խնդրոյ մը համար, եւ այն ատեն միայն կրնայ վիճաբանութիւն տեղի ունենալ: Երուսաղէմի պատրիարքական ընտրութեան խնդրը մեր օրակարգին մէջն է, բայց այսօր վիճաբանութեան չենթարկեցինք որ գիտնանք թէ ի՞նչ կը խորհի Վարչութիւնը, ի՞նչ պիտի ընէ, ի՞նչ չպիտի ընէ, հետեւաբար աւելորդ է պահանջել իր կարծիքը:

Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ էֆ. — Վարչութիւնը առկէ առաջ նիստի մը մէջ յայտարարեց որ Երուսաղէմի խնդրին քննութիւնը յանձնած է իր անդամներէն Վահան էֆ. Փափազեանի որ իր տեղեկագիրը պիտի բերէ: Սըրբ պէտք կ'ըլլայ գիտնալ բնականաբար թէ Փափազեան էֆ.ի հրաժարմամբ այս քննութիւնը շարունակուեցա՞ւ թէ ոչ: Երուսաղէմի աթոռը երկար ատեն թափուր չկրնար մնալ, գիտէք եւ լսած էք հարկաւ որ Եաֆայի մէջ Երուսաղէմի վանքին սեպհական կալուածներէ մէկը գրաւուեցաւ: Հաւանական է որ ուրիշ կալուածներ ալ գրաւուին, ուստի ժամ առաջ պէտք է կատարուի պատրիարքական ընտրութիւնը, որպէսզի այս օտնձգութիւնները արգիլելու համար վանքը ունենայ իր օրինաւոր գերը, սակայն սկըզբունքի խնդիր մը կայ այստեղ, մենք առանց պէտք եղած կերպով լուսաբանուելու պիտի կատարենք այս ընտրութիւնը:

ԱՏԵՆ. էֆ. — Այսքան երկար վիճաբանութեան ոչ պէտք կայ, ոչ ալ իրաւունք ունինք, քանի որ խնդիրը մեր օրակարգի առաջին խնդիրն է: Այժմ 71 երեսփոխաններ ներկայ են, եթէ կ'ուզէք անցնինք օրակարգին, այն ատեն ամէն երեսփոխան կրնայ իր կարծիքը յայտնել: Սակայն ատենական գործողութեանց մէջ մէկ քանի գրեր կան պէտք է նախ առնո՞ք վերջացնենք:

Տ. ՀՄԱՅԵԱՆ Ս. — Մինչեւ մէկ ժամ իրաւունք ունինք զբաղելու ատենական գործողութիւններով: Երբ կարգը գայ մենք պիտի խօսինք, ինչ որ պէտք է: Զիչդ է որ Երուսաղէմի խնդիրը շատ կարեւոր է, Տեղապահը Պոլիս եկած նստած է եւ պարտքը 7 տարուան մէջ 40,000 ռակիի բարձրացած է, սակայն ատկէ շատ աւելի կարեւոր խնդիրներ կան, որ մեր օրակարգին մէջ պէտք է դրուէին իբրեւ առաջին խնդիր եւ ատիկայ ալ Հայաս-

տանի բարեկարգութեան հարցն է: Մայր Դիւանը իրաւունք չունի առանց ժողովի կամքին օրակարգը կազմելու իր ուղած կերպով:

ԱՏԵՆ. ԷՖ. — Մայր Դիւանը օրակարգը կրպտրաստէ ժողովին որոշման հետեւելով, հետեւաբար Դիւանին դէմ ձեր ըրած ակնարկութիւնը խստիւ կը մերժեմ:

Ա. ՎՈՒՄԵԱՆ ԷՖ. — Ես կ'ուզէի զիտնալ թէ երբ օրակարգի անցնի ժողովս եւ այս հարցադնումն վրայ խօսք ըլլայ, Վարչութիւնը պատրաստ է աւելու հարկ եղած պատասխանը:

Գ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ ԷՖ. — Վարչութիւնը պատրաստ է աւելու պատասխանը երբ խնդրոյն անցնի ժողովս:

Տ. ՀՄԱՅԵԱՆ Ս. — Այս խնդրէն շատ աւելի կարեւոր է Հայաստանի բարեկարգութեան խնդիրը:

ԱՏԵՆ. ԷՖ. — Դուք Սրբազան ժողովը կը խանգարէք, ի կարգ կը հրաւիրեմ զձեզ:

(Այս պահուս ժամը մը տիրելով ժողովին մէջ, Ատենապետ ԷՖ. 10 վայրկեանի համար դադրեցուց նիստը):

ՀԱՅ ՀՈՒՄԵԱՆԱՆ ՊԱՏՐՈՒՄԱՐՔԱՐԱՆԻ ԳԻՐԸ

ԱՏԵՆ. ԷՖ. — Նիստը վերաբացուած է: Կը յիշէք որ ասկէ առաջ ժողովս համակրական ցոյց մը ըրաւ Հայ Հոռմէականաց նկատմամբ, որոնք իրենց ազգային իրաւունքները կը պահպանեն, գնահատելի եւ եռանդուն ոգիով մը: Մայր Դիւանս ժողովին այս արտայայտութիւնը հաղորդած ըլլալով Հայ Հոռմէականաց ընդհանուր ժողովին, այս անգամ նոյն ժողովին կողմէ հետեւեալ պատասխանադրը հասած է մեզ:

(Ատենադպիր ԷՖ. կարդաց հետեւեալ գիրը):

Վսեմաշուք Տէր,

Պատիւ ունեցանք ստանալու Ձեր Վսեմութեան 1912 Յունուար 24 թուակիր մէկ պաշտօնագիրը, որով ազգային իրաւունքներու պաշտպանութեան համար հասարակութիւնս եւ անոր ներկայացուցիչ Ազգ. ժողովին մղած պայքարին առթիւ Ազգ. Պատկ. Երեսփոխանական ժողովիդ համակրութիւն քուէարկած ըլլալը կը ծանուցանէք:

Ազգ. ժողովս խիստ զգածուած իր նկատմամբ ցոյց տրուած այդ համակրական արտայայտութենէն, կը փութայ իր ջերմագին շնորհակալութիւններն հաղորդել Պատկ. Երեսփոխանական ժողովիդ, եւ անկասկած է թէ երկու համազգի ժողովներու մէջ տիրող եղբայրակցական այս ազնիւ զգացումներն իրենց բարեբար արձագանքը կ'ունենան նաեւ հասարակական մէջն շրջանակներու վրայ յօգուտ եւ ի բարգաւաճումն համայն Հայ ազգին:

Այս ակնկալութեամբ կը խնդրենք որ հաճիք ընդունիլ Վսեմ. Տէր մեր յարգանաց հաւաստիքը:

Ի դիմաց Ազգ. ժողովոյ
Կ. Հայոց

Ատենադպիր
Ա. ԻՃՏԻՃԵԱՆ
Ատենապետ
Ա. ՆՐԱՄ

(Ժողովը ծափահարութեամբ լսեց սոյն գիրը):

ՀԱՐՑՈՒՄ ԵՐԵՍՓՈՒՄԱՆԱՆ

Ա.

ԱՏԵՆ. ԷՖ. — Մէկ քանի երեսփոխաններու կողմէ Բանկալթիի գերեզմանատան խնդրոյն նկատմամբ հարցումներ կան, կը յանձնեմ ձեր ուշադրութեան:

(Ատենադպիր ԷՖ. կարդաց հետեւեալ գրերը):

Վսեմաշուք Ատենապետ ԷՖ.

Ազգ. Երեսփ. Ընդհ. ժողովոյ

Բանկալթիի ազգային գերեզմանատան խնդրոյն համար անցեալ 1911 Յունիս 24ին գրութեամբ մը դիմում ըրած էի Ազգ. ժողովոյ իմանալու համար ձեռք առնուելիք միջոցներն, այն ատեն մեր պաշտօնակիցները թող չը տուին խօսիլ եւ վստահեցուցին թէ՛ լաւ վիճակի մէջ է եւ գերեզմանատան մասին խօսիլ ու վիճաբանիլ կը վտանգէ գործին յաջողութիւնը:

Արդ՝ լրագիրներէն կը տեղեկանամ գերեզմանատան խնդրոյն ծանրակշիռ վիճակը, եղած դիմումներն, բայց թէ՛ կեղծ Վարչութիւնն ինչ կը խորհի, ինչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ ազգային այս դարաւոր եւ նուիրական սեպհականութիւնը փրկելու քաղաքապետութեան ոտնձգութիւններէն եւ հանգիստ թողուլ մեր հայրերուն ոսկորները իրենց վերջին հանգստարանին մէջ:

Աղօթարար
Հ. ՆԱԿԻ. Դիմախան

20 Յունուար 1912

Վսեմաշուք Ատենապետ ԷՖէնտի

Ազգ. Երեսփ. Պատկ. ժողովոյ

Թերթերէն իմացանք թէ, Հայոցս Բանկալթիի գերեզմանատունէն, թաղապետութեան կողմէն առնուելիք գեոնին համար, Վարչութեան եւ կառավարութեան միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է առնուելիք գեոնին համար 12,000 ոսկի իբր փոխարժէք:

Արդ կուգամ հարցնել Պատկ. Վարչութեան թէ՛ թերթերու գրածները ճիշդ են, եթէ ցարդ 12,000 ոսկին գանձուած չէ, եղած պայմանները ո՞ր աստիճան ապահով

եւ վստահելի են, եւ թէ 12,000 ոսկին ե՞րբ պիտի գանձուի:

Մնամ յարգանք
Ազգային երեսփոխան
Յ. Կ. ՃԱՆԿԻԼԵԱՆ

10 Փետր. 1912

Վսեմաշուք Ատենապետ ԷՖէնտի

Ազգ. Երեսփ. Ընդհ. ժողովոյ

Մոռցուած չէ անշուշտ որ ոչ շատ ուշ ժամանակի մէջ Երեսփ. ժողովոյս առջեւ նկատի առնուեցաւ յարանուանակից ազգայնաց պատր. ցաւալի կացութիւնը, հայասէր Բիշե Բիշեարի մահուան առթիւ ազգովին արտայայտելի ցաւակցութեան խնդիրը, ինչպէս նաեւ Օսմ. Երեսփ. ժողովոյն համար ընտրելի հայ երեսփոխաններու կարեւորութիւնը, որոնց մասին աւանական գործողութեամբ պատշաճ տնօրէնութիւններն ու որոշումները տրուեցան: Ի շարս որոց անկասկած եմ թէ Պատկ. Երեսփոխանաց համար նուազ նկատառման արժանի հարց մը չպիտի նկատուի Բանկալթիի հայ ազգին սեփականութիւնը ճանչցուած պատմական գերեզմանատան հողի խնդիրը որ շուրջ 9 ամսէ ի վեր ծանր զբաղում պատճառած է ազգային իշխանութեան որ ի վերջոյ կարի ախուր վիճակի մը յանգեցաւ յաչս ժողովրդեան:

Այս մասին շատերու փափագին համաձայն կը խնդրուի որ Յարգելի Վարչութիւնը այս խնդրոյն առթիւ մինչեւ ցարդ իր ձեռք առած օրինական միջոցները, կառավարութեան հետ ունեցած յարաբերութեան արդիւնքը բարեհաճի ի պաշտօնէ հաղորդել Պատկ. Երեսփոխանութեան առ ի խորհրդածութիւն, եւ գոնէ առ ի արձանագրութիւն:

Խորին յարգանք
Մնամ աղօթարար
Եզնիկ Մ. Վ. Պապանան

10 Փետր. 1912

Վսեմաշուք Ատենապետ էֆ.

Ազգ. Երեսփ. Պատկ. Ժողովոյ

Բանկալթիի ազգային դերեզմանատան ծանօթ խնդրոյն առթիւ, հայ ժողովուրդին առջի օր գործնականապէս ցոյց տուած ազգային-կրօնական նախանձախնդրութիւնն ըստ ամենայնի գովեստի եւ գնահատութեան արժանի նկատելով, կ'առաջարկեմ որ, Պատկ. Ժողովոյ՝ այդ մասին յայտնէ իր գոհունակութիւնն ու չնորհակալութիւնը, հրաւիրելով միանգամայն Ազգ. Վարչութիւնը, որ Պատկ. Ժողովիդ հաղորդէ եղած կարգադրութիւնը, իւր սարանութիւնն:

Յարգանք

Ազգ. Երեսփոխան

Ա. Յ. Գասպարեան

Ղալաթիա, 10 Փետր. 1912

Վսեմաշուք Ատենապետ էֆէնտի

Ազգ. Երեսփ. Ընդհ. Ժողովոյ

Կր փափաքէի գիտնալ թէ, ի՞նչ եղած է Բաղ. Ժողովոյ դերը Բերայի գերեզմանատան խնդրոյն մէջ, թէ ի՞նչ աստիճան իրաւացի են այն զրոյցները, որ կը չըջին ժողովրդեան մէջ թէ Բաղ. Ժողովոյ անգամներէն մի քանին իրենք իրենց, առանց իրան Ժողովոյ հաւանութիւնն ստանալու, քաղաքապետութեան հասցէին չնորհակալութիւն յայտնող թաղերը մը պատրաստած, եւ անոր յղումը պահանջած են. ասիկա գործին կարգադրութիւնէն առաջ, եւ քաղաքապետութեան ազգին իրաւունքը մերժող ծանօթ թէզքէրէին վրայ:

Մնամ յարգանք

Ազգային Երեսփոխան

Ն. Շիրինեան

10 Փետր. 1912

Գ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ էֆ. — Վարչութիւնը

պատրաստ է հարկ եղած տեղեկութիւնը տալ այդ մասին, բայց կ'ուզենք որ նախ որ խնդիրը խօսին: Միայն կը խնդրենք որ ամէն ոք իր գովեստները ընելով ժամանակ չանցնէ:

Տ. ՀՄԱՅԵԱՆ Ս. — 1911 Յունիս 13ին Տեղապահ Սրբազանին օրով, այս խնդրոյն վրայ ազգային իշխանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցի, բայց այն ատեն ըսուեցաւ որ այդ տեսակ բաներ կը վտանգեն ազգին շահերը, թէ խնդիրը լաւ վիճակի մէջ է, ու այդ գիրը յղուեցաւ Վարչութեան որ մինչեւ հիմայ ու եւ պատասխան չէ բերած, մինչդեռ հիմայ նոր կնճիռներ երեւան ելած են: Ես այս առաջարկը կ'ընեմ, որպէս զի Վարչութիւնը աչքաբաց գտնուի, մենք չառ բան կորսնցուցինք ատենին չարժեքով, իրաւ է որ քիչ չառ բան մը եղաւ, սակայն կարելի էր չառ աւելին ձեռք բերել, եթէ նախապէս խնդիրը լրջօրէն ձեռք առնուէր: Կը խնդրեմ որ Ազգ. Վարչութիւնը հսկէ արժիւի աչքերով ազգին շահերը պաշտպանելու, որպէս զի անակնկալի առջեւ չգտնուինք:

Հ. ԽՕՃԱՍՍՐԵԱՆ էֆ. — Բանկալթիի գերեզմանատան խնդիրը փակուած խնդիր մը չէ, Վարչութիւնը իր բանակցութիւնները կը շարունակէ կառավարութեան հետ, հետեւաբար Ազգ. Ժողովը պէտք է սպասողական դիրքի մէջ ըլլայ: Ազգովին պէտք է զօրացնել Վարչութեան դիրքը, անպատկառ կամ նպատակաւոր կարծիքներ աւելորդ են: Ժողովը մէկ պարտք մը միայն ունի հիմայ, հաւաքաբար պէտք է չնորհակալութիւն եւ գոհունակութիւն յայտնէ ժողովուրդին եւ կղերին, որոնք միշտ արթուն են ազգային իրաւանց ու պատուին պաշտպանութեան համար: Եթէ Վարչութիւնը աւարտէ ամէն բան, այն ատեն կրնանք գնահատել կամ ընդառառել իր ընթացքը, ուստի հիմայ դեռ չառ

կանխահա է, հետեւաբար պէտք է փակենք:

Տ. ՀՄԱՅԵԱՆ Ս. — Հայ եկեղեցակա-նութիւնը իր պարտքը կատարեց, հետեւաբար գոհունակութիւն ակնկալելու ու եւ իրաւունք չունի:

Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ էֆ. — Խնդիրը աւարտած չէ, հետեւաբար այս պարագաներու մէջ եղած հարցումներ եւ հարցապնդումներ անօգուտ են բոլորովին: Խնդիրը Վարչութեան ձեռք է տակաւին, հետեւաբար կանխահա կ'ըլլայ այդ մասին կարծիք յայտնել, լաւ կ'ըլլայ առաջարկել որ Վարչութիւնը գործը աւարտելէն յետոյ տեղեկագիր մը բերէ:

ՉԱՅՆԵՐ. — Վարչութիւնը պատրաստակամութիւն յայտնեց սակայն պատասխանելու:

Յ. ՃԱՆԿԻԻԼԵԱՆ էֆ. — Ես իմ գրիս մէջ յիշատակած եմ մէկ երկու պարագայ, եթէ սուտ են ըսելիք չկայ, բայց գործին իրերադարձութիւնները ամէնուս ալ ծանօթ ենք, մենք գիտենք որ ճամբաներ բանալու համար, երկաթուղիի կամ թրամվայի ընկերութիւնները իսկ նախ կալուածին փոխարժէքը կը վճարեն յետոյ կը քակեն, ինչո՞ւ միեւնոյնը չեղաւ Բանկալթիի կալուածներուն համար:

Մ. ՀԱՅԿԱՋՆ էֆ. — Ձայնակցելով Շիրինեան էֆ.ի դրածին, անպատեհ կը համարիմ Վարչութեան անգամներէ մէկուն՝ Մուրատեան էֆ.ի ընկերանալու պարագան: Մուրատեան էֆ.ի յարգելի եւ պատուաւոր անձ մը ըլլալը ամէն տարակոյսէ վեր է, սակայն պատեհ չէ որ Վարչութեան անդամի մը հետ ներկայանար քաղաքապետին բանակցելու համար, քանի որ երբ քաղաքապետութիւնը կալուածոց Հոգաբարձութեան հետ բանակցել

ուզեց՝ անոնք մերժեցին՝ Պատրիարքարանը ցոյց տալով, արդ ինչպէս կ'ըլլայ որ վերջէն իբր բանագնաց կ'ընտրուին եւ կը ներկայանան...

Թ. ԱՐԵՒԵԱՆ էֆ. — Դուք ինչպէս որ եպարքոսին ներկայացաք, այն ալ այդ կերպով գացեր է:

Մ. ՀԱՅԿԱՋՆ էֆ. — (Շարունակելով) Պատասխանեմ՝ ես չառ նեղ պարագայի մէջ, Արշարունի Սրբազանի հրաւերին պատասխանելով դացի, բայց ասիկայ Մուրատեան էֆէնտիի զիմումի պարագայէն տարբեր է:

Տ. ԵՋՆԻԿ Վ. ՊԱՊԱՆԵԱՆ. — Բանկալթիի գերեզմանատան խնդիրը վերջացող եօթնեակին մէջ դարձեալ զբաղեցուց մեզի ու աւելի ճիշդ խօսելով, ցաւ պատճառեց մեր օրտին: Սահմանադրական չրջանին հողային զրկումներու ենթարկուեցանք, այսօր ալ կացութիւնն ունին է եւ 40,000 ոսկի արժողութեամբ կալուած մը, ինչպէս է Եւթիզուլէի Երուսաղիմապատկան ագարակը գրաւման կ'ենթարկուի...

Մ. ՀԱՅԿԱՋՆ էֆ. — (Ընդմիջելով) Պատճառ եղողը գետինն անցնի:

Տ. ԵՋՆԻԿ Վ. ՊԱՊԱՆԵԱՆ. — (Շարունակելով) Եւ այս օրերուն մէջ, ծայրաստիճան խստապահանջութիւն մը կ'երեւի կալուածական դիզուած տուրքերը գանձելու 30, 100, 200 ոսկի աղքատ եկեղեցիներու անտուկէն, որոնք ինքզինքնին հողալու եւ մատակարարելու վիճակին մէջ չեն: Այս մասին քանիցս բողոքեցինք արդէն, արդեօք Բերայի պատմական գերեզմանատունը պիտի պար ամբողջացնելու այս շարքը, մինչդեռ գերեզմանատունէն քանի մը քայլ անդին զօրանոցին ցցուած պատը աչքի սուջեւ կը մնայ:

Այս իրերադարձութիւնները կը ցուցնեն որ հայութեան հորիզոնը ամպամած պիտի մնայ, Վարչութիւնը պէտք է հետեւի հողային խնդրոյն դարձեալ ընդունելու եւ զիտակից ընէ ժողովս, նոյնպէս գերեզմանատան խնդիրը, որ հողային խնդրոյն մէկ մասն է, բոլոր երեւոյթներով պէտք է գրաւէ մեր ուշադրութիւնը:

Մ. ՀԱՅԿԱԶՆ ԷՖ. — Եզնիկ Վ. փոխանակ այստեղ այս խօսքերը ընելու եթէ Հայաստան երթար եւ առաջնորդ ըլլար աւելի օգտակար կ'ըլլար:

Ա. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ԷՖ. — Մանրամասնութեան մէջ մտնել չենք ուզեր եւ կը սպասենք վերջնական եզրակացութեան, լաւագոյն կ'ըլլայ փակել այս խնդիրը այսօրուան համար, չնորհակալութիւն եւ գնահատութիւն յայտնելով անոնց որ աշխատութեան բաժին ունեցան այս խնդրոյն մէջ: Եթէ այսօր այդ պարտքը կատարենք, խնդրոյն վրայ իր ազդեցութիւնը կ'ունենայ:

Ե. ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԷՖ. — Դրաւոր հարցմանս մէջ ըսած եմ արդէն, նոյնը կը կրկնեմ բերանացի եւ կը խնդրեմ որ Վարչութիւնը որոց վրայ որ քիչ չափ կատարած ունի, պաշտօն չյանձնէ անոնց:

Ն. ՕՀԱՆԵԱՆ ԷՖ. — Պէտք է այս ժողովը ճանչնայ ու գիտնայ առոնք, անուն տուէք:

Գ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ ԷՖ. — Յանուն Վարչութեան կը բողոքեմ այս խօսքերուն դէմ: Վարչութեան պատկանող մէկը իր ընկերակիցներուն վստահութիւնը կը վախէ: Ամբաստանողը թող ըսէ որ ով է այդ անձը:

Ե. ՇԻՐԻՆԵԱՆ ԷՖ. — Դուք փնտռեցէք եւ գտէք թէ ով է Բաղ. ժողովին

այն անձամբ որ ի պատասխանի քաղաքական թէզքէրէն, իր պատրաստած թագրերով չնորհակալութիւն կը յայտնէր, բայց Ս. Պատրիարքը մերժեց ստորագրել:

Ա. ՆԱԽԱԳԱՀ. — Որովհետեւ այս վիճարանութիւնը պիտի երկարի, կը խնդրեմ որ իւրաքանչիւր երեսփոխան իր եւ ժողովին արժանապատուութիւնը յարգէ եւ այս ժողովին մէջ չյուշուին արժանապատուութեան խնդիրներ: Ինչպէս յայտնի է ամէն ժողովական թեր ու դէմ կարծիքներ կրնայ յայտնել ժողովի մը մէջ, ասոնցմէ ոմանք հարկաւ խնդրոյ մը նպատակով, ոմանք ալ աննպատակ ըլլան: Կը հաւատամ թէ Ազգ. Վարչութիւնը ոչ մէկ ատեն առանկ չնորհակալութեան թագրեր գրած է եւ եթէ գրուէր իսկ Պատրիարքը չպիտի ստորագրէր:

Գ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ ԷՖ. — Կը կրկնեմ Ս. Նախագահի խօսքը, մենք ոչ մէկ ժամանակ չնորհակալութեան գիր գրած ենք, Ազգ. Վարչութիւնը գրած է այնպիսի թագրերներ, զորս ոչ մէկ Վարչութիւն կրցած է տալ:

Ա. ՎԱՍԻՄԵԱՆ ԷՖ. — Ժողովին ուշադրութիւնը պիտի հրաւիրեմ, բողոքովին տարբեր խնդրոյ մը վրայ: Նկատելի է որ Վարչութիւնը հետեւողական տեսակէտ մը չունեցաւ, մինչդեռ պէտք էր Ազգ. Վարչութիւնը գիտնար թէ ինչ գրուած եւ խօսուած է ասկէ առաջ, հետեւաբար եւ կը կրկնեմ որ սխալներ գործուած են ասկէ առաջ եւ ցանկութիւն կը յայտնեմ որ Վարչութիւնը ուրիշ անգամ այդպիսի սխալներու տեղի չտայ, իսկ այսպիսի ծանրակշիռ պարագայից մէջ լաւագոյն միջոցն էր որ Վարչութիւնը հրաւիրէր Ազգ. ժողովի բաղկացուցիչ խմբակցութիւններէն եւ քաղաքական կուսակցութիւններէն ներկայացուցիչներ որոց մէջ օրէնսդէտներ ալ կան եւ անոնց հետ խոր-

հորդակցէր: Վարչութիւնները կը փոխուին շարունակ, բայց երեսփոխանները կը մնան, պէտք է միշտ խորհրդակից ունենալ զանոնք, որպէս զի սխալներ տեղի չունենան:

Գ. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԷՖ. — Լսելով որ Ս. Էջմիածնի հետ բանակցութիւն կ'ըլլայ, կը ստիպուիմ հարցնելու թէ Կաթողիկոսէն գալիք հրամանին պիտի սպասուի:

Գ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ ԷՖ. — Բանկալթիի գերեզմանատան խնդիրը, պողոտան լայնացնելու համար մաս մը հող առնելու խնդիր էր: Բնակահարաւոր չէինք կրնար ընդդիմանալ այս առաջարկին, այլ կը մնար մեզի պահանջել գետնին արժէքը եւ ոսկորներու փոխադրութեան մասին կրօնական ծէսերը կատարելու համար զիմել Էջմիածին: Այդ հրամանը չստացանք դեռ բայց պէտք էր որ նախ եւ առաջ դրամը ստանայինք...

ԶԱՅՆԵՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԵՐԷ. — Կը բողոքենք:

Մ. ՀԱՅԿԱԶՆ ԷՖ. — Ազգը դրամի խնդիր չունի:

ԱՏԵՆ. ԷՖ. — Ազմուկը դադրի, որպէս զի խօսքերը լսելի ըլլան:

Տ. Գ. Վ. ՊԱՆՈՒԵԱՆ. — Ես այս խնդրոյն վրայ խօսելու մտքով չունիմ, բայց գործը սխալ ճամբու մէջ է եւ պատուաւոր նահանջի մը պէտք կայ: Որովհետեւ Ասլանեան ԷՖ. ոչ իբրեւ երեսփոխան յայտնեց իր կարծիքը, ես համամիտ չեմ իրեն: Սակայն հոս արդէն խօսուեցաւ թէ Վարչութիւնը գործը կը վարէ եւ մօտ է վերջակէտը գնելու, թերեւս մինչեւ 48 ժամ խնդիրը իր լուծումը գտնէ, հետեւաբար ես խոհեմութեան հակառակ կը նկատեմ այս կարգի արտայայտութիւնները եւ կ'առաջարկեմ թողուլ գործը Վարչու-

թեան, որպէս զի մինչեւ 8 օր իր պատասխանը բերէ:

ԶԱՅՆԵՐ. — Շատ լաւ բաւական է:

ԱՏԵՆ. ԷՖ. — Ուրեմն Պալաքեան Հօր տուած բացատրութեամբ, ժողովը կը փակէ խնդիրը եւ կը յանձնէ Վարչութեան, որպէս զի շարունակելով իր աշխատութիւնները, արդիւնքը տեղեկագրէ մեզի:

Բ.

ԱՏԵՆ. ԷՖ. — Պէյազճեան ԷՖ. հարցում ունի պիտի կարգանք իբրեւ վերջին առեւտական գործողութիւն:

(Ատենագիր ԷՖ. կարդաց հետեւեալ գիրը):

Ազնուաշուք Ատենագիր ԷՖ.էնտի

Ազգ. Երեսփ. Ժողովոյ

Տեղական լրագիրներէ միոյն մէջ կարդացի թէ, Ազգ. Երեսփոխան Արիստակէս ԷՖ. Գառապարեան Ատանայի վերջին դէպքին այրած իր կալուածին փոխարժէքը 700 ոսկի, ամբողջապէս գանձած է ապահովագրական ընկերութենէ:

Կը սպասէի որ անմիջապէս հերքուէր այս անհաւատալի լուրը նոյն իսկ Գառապարեան ԷՖ.է, որ անգամ է այս Պատկ. Ժողովին եւ յորում Ատանայի հրկիզեալներու խնդիրը մէկէ աւելի անգամ եկած է:

Կը կարծեմ իրաւունք ունենալ հարցնելու Գառապարեան ԷՖ.ի, որ ի՞նչ օրինական ձեւով յաջողած է գանձել այս գումարը յիշեալ ընկերութենէն որպէս զի թէ ժողովս լուսաբանուի եւ թէ Վարչութիւնը, որ խնդրոյն ձեռնարկած է, օգտուի իր թելադրութիւններէն:

Ազգ. Երեսփ. Մագրիգիւղի

Ե. Պէյազճեան

ԱՏՆՆ. ԷՖ. — Այս գիրքը ազգին վերաբերեալ խնդիր է թէ անձնական գործ է:

Ե. ՊԵՅԱԶՃԵԱՆ ԷՖ. — Ես խօսք կ'ուզեմ:

ԱՏՆՆ. ԷՖ. — Խօսք չեմ կրնար տալ, ժողովը պէտք է իր քուէն տայ նախ որ այս խնդիրը անձնական խնդիր կը նկատէ թէ կ'որոշէ վարչութեան ու շահերութեան յանձնել, չեմ կրնար թողուլ որ այսպիսի խնդիրներու շուրջ հրապարակային վիճաբանութիւններ տեղի ունենան:

Ե. ՊԵՅԱԶՃԵԱՆ ԷՖ. — Իրաւունք ունիմ խօսելու:

ԱՏՆՆ. ԷՖ. — Ես այս պարագային մէջ կը կապեմ իրաւունքդ:

(Այս միջոցին ժխտող տիրելով ժողովարանին մէջ, պահ մը դադար արուեցաւ):

ՕՐԱԿԱՐԳ Ա.

ԱՏՆՆ. ԷՖ. — Մեր օրակարգի առաջին խնդիրն է, Ատենապետաց Դիւանի տեղեկագիրը՝ ի մասին Երուսաղէմի պատերազմական ընտրութեան: Այս տեղեկագիրը ասկէ առաջ արդէն ներկայացուած է Պատկ. ժողովիդ եւ անցած է մեր ատենադրութեան մէջ, բայց որովհետեւ այսօր վերստին խորհրդակցութեան նիւթ պիտի ըլլայ, ուստի անգամ մըն ալ պիտի կարգացուի այդ տեղեկագիրը, որպէս զի ամէն ոք կարենայ գիտակցութեամբ յայտնել իր կարծիքը:

(Կարգացուեցաւ 19րդ նիստի ատենադրութեան մէջ հրատարակուած Ատենապետաց Դիւանի տեղեկագիրը):

Ա. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ԷՖ. — Երբ Երուսաղէմի խնդիրը կուգայ այս ժողովի սե-

ղանին վրայ, անպատճառ կը փոթորկի այս ժողովը, ինչպէս քիչ առաջ փոթորկեցաւ, Օրակարգը յետաձգել տալու նպատակաւ...

Ե. ՊԵՅԱԶՃԵԱՆ ԷՖ. — (Ընդմիջելով) Գաղափարեան էՖ. նախ եւ առաջ իր մասին ըրած հարցմանս թող պատասխանէ, ճիշդ է, գանձած է Ատենայի հրդեհին այրած շէնքին ապահովագիրը եւ ինչ կերպով...

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ. — Ազգ. ժողովի պատկառանքը պահել անհրաժեշտ է. եթէ անձնական խնդիրներ ունին թող դուրսը կարգադրեն, այստեղ ժողովին արժանապատուութիւնը պահել կարեւոր է:

ԱՏՆՆ. ԷՖ. — Այս դիտողութիւնը ճիշդ է, պէտք է Ազգ. ժողովի պատկառանքը պահել, չեմ կրնար թողուլ որ անձնական խնդիրներով ժամավաճառ ըլլայ ժողովս, շարունակեցէք Գաղափարեան էՖ.:

Ա. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ ԷՖ. — (Շարունակելով) Երուսաղէմի պատերազմական ընտրութեան խնդիրը, չափէն աւելի յապաւած խնդիր է, այնպէս որ ընտրութիւնը կատարելու պէտքը խնդրոյ առարկայ ընել իսկ աւելորդ կը նկատեմ, Այս խնդրոյն որչափ ատենէ ի վեր յապաւած ըլլալը ապացուցանելու համար մէկ քանի թուանշաններու յիշատակութիւնը բաւական կրնայ ըլլալ: Յարութիւն Ս. ի պատերազմական պաշտօնէն ձեռնթափ ըլլալու որոշում տրուած է 3 Յուլիս 1909ին, եւ անոր տեղ Տեղապահ կարգուած է 17 Յուլիս 1909ին, վախճանած է 25 Հոկտեմբեր 1910ին եւ աթոռը իսկապէս թափուր է այդ թուականէն ի վեր, պիտի ըսէք թէ Տեղապահ մը կարգուած է, բայց զիտէք թէ իր պաշտօնին վրայ կը գտնուի՞ թէ ոչ: Այլ սակայն երեւակայեցէք որ Երուսաղէմի նման տեղ մը Հայերը ինչ մեծ զիրք բռնած և միջազգային հանգամանք ունին.

ատեններ կ'ըլլան որ խսիրի կտորի մը համար մեծ վէճեր կը ծագին եւ գործերը մեծ համամատութիւններ կ'առնեն, մէկ խօսքով այնտեղ թանգագին չահեր կան, որոց պահպանութեան հոգ պէտք է տանի ազգը:

Երուսաղէմի Պատրիարքին գիրքը կը տարբերի նաեւ Պոլսոյ Պատրիարքի գիրքէն. Պոլսոյ մէջ ունինք ժողովներ, տեսուչ խորհուրդներ, հետեւաբար երբ պատերազմական աթոռը թափուր մնայ, երկար ատեն Տեղապահով կրնայ կառավարուիլ. Երուսաղէմի գիրքը այդպէս չէ եւ Տեղապահով մը կառավարելու անպատեհութեան փորձը տեսուեցաւ վերջին անգամ Եաֆայի ազգապատկան կալուածին գրաւման խնդրոյն մէջ, որ ծանրակշիռ հանգամանք ունի. այս խնդիրը միայն բաւական է պատասխանը ըլլալու անոնց որոնք կ'ըսեն թէ Տեղապահ մը կայ, պատրիարքական ընտրութիւնը կրնայ մնալ:

Այս խնդրոյն ստիպողութիւնը ի նկատի ունենալով 24 Յունիս 1911 թուականով պատրիարքական ընտրութիւնը փութացնելու խնդիր եղաւ. այս ժողովին մէջ եւ յղուեցաւ գործը վարչութեան: 1 Յուլիս 1911ին վարչութիւնը այս ժողովին տեղեկացուց թէ ինքն ալ համամիտ է պատրիարքական ընտրութեան՝ որ վերջին ծայր ստիպողական կը նկատէր: Ժողովը ի գիտութիւն լսելէ յետոյ, յատուկ պատուիրակ մը կարգեց եւ Երուսաղէմ զրկեց՝ հսկելու համար: Գիտէք որ այդ թուականին Տեղապահ մը կար Երուսաղէմի մէջ, որ կրնար վարել ընտրական գործերը, բայց ժողովը պէտք տեսաւ յատուկ պատուիրակ մը զրկելու, զիտնալով որ տեղապահութիւնը անուանական պաշտօն էր եւ Պատրիարքութիւնը թափուր էր ու թափուր կը մնար: Ընտրական նախնական գործողութիւնները կատարուեցան զրկուած տեղեկագիրները յանձնուեցան Ատենապետաց Դիւանի ի նախաքննութիւն: Ատենապետաց Դիւանը իր պարտականու-

թիւնը կատարելով 25 Նոյեմբերին զրկեց իր տեղեկագիրը որ կարգացուեցաւ հիմայ, հետեւաբար Նոյեմբեր 25էն սկսելով այս խնդիրը կը մնայ Օրակարգին մէջ եւ անկէ ի վեր չատ կնճռոտ պարագայներ ներկայացած են ցարդ:

Սակայն այս խնդրոյն նկատառումը յապաղած է, ժողովին մէջ մէկ քանի որոշ հոսանքներու գոյութենէն: Այդ հոսանքները 2—3ի կրնան բաժնուիլ. մաս մը կայ որ կ'ըսէ թէ որովհետեւ Երուսաղէմի խնդիրը բանամայ է եւ այսօր 30—40,000 ոսկի պարտք կը ծանրանայ վանքին վրայ եւ հոն գտնուողները վատահիւր մարդիկ չեն, հետեւաբար մաքրագործում մը պէտք է, ու անկէ վերջն է որ պէտք է ձեռնարկուի պատրիարքական ընտրութեան: Իսկ ուրիշներ կ'ըսեն, որովհետեւ վանքին արդի վիճակին պատճառներէն մէկն ալ տիրող դրութիւնն է, պէտք է կանոնադրել վերաքննութիւն եւ հակակշիռ մը դրուի վանքին վրայ: Առանց ատոր կարելի չէ կանոնաւորել վիճակը, իսկ երբորդ հոսանք մըն ալ կ'ուզէ պահել պատերազմական ընտրութիւնը, մինչեւ որ պատրիարքական ընտրելաց ցանկին մէջ գտնուած եկեղեցականներէն մէկը, որուն խնդիրը Օրակարգի երկրորդ խնդիր է, արգարանայ եւ իրեն ընտրելի ներկայանայ:

Առաջին առարկութեան պիտի պատասխանեմ որ, ճիշդ է թէ ազգը 30—40 տարին անգամ մը 30—40,000 ոսկի պարտքի մը առջեւ կը գտնուի, ու ամէնքս համամիտ են որ այլ եւս վերջ գտնէ այս վիճակը, բայց տկարկուած սաքրագործումը քանի՞ տարիէն կրնայ դուրս ելլել: Վեր ի վերոյ կը յիշեմ որ հաշիւներու քննութիւնը 4—5 տարիէ ի վեր սկսած է եւ մինչեւ որ լրանայ 8—10 տարի կը տեւէ, հետեւաբար այդ պատճառաւ անկարելի բան է որ ընտրութիւնը մինչեւ այն ատեն յետաձգուի եւ Երուսաղէմի չահերը վտանգուին, հետեւաբար Ազգ. ժողովը չկրնար համամիտ գտնուիլ այդ

տեսակետին: Գալով կանոնագրի խնդրոյն, երեք անգամ կանոնագիրը վերաքննուած է եւ երրորդ կանոնագիրը պատճառաւ է 1883ին, ըսուեցաւ որ կանոնագիրը արդէն իսկ գործադրուած է, բայց ես չեմ գիտեր որ պահանջուած կերպով կանոնի հանգամանք ունի՝ այս կանոնագիրը եւ ո՞ր կանոնագիրը անթերի կերպով գործադրուած է որ այդ կանոնը գործադրուի, այժմ ընտրելեաց յանկ մը պատրաստուած եւ հոս մեղի եկած է, գործադրութեան մէջ գտնուած կանոնագրին համաձայն եւ մենք պարտաւոր ենք այդ հիման վրայ ընտրութիւն կատարել: Երեւի իման մը ըսաւ որ 15 օրուան մէջ կանոնագիր մը կրնայ պատրաստուիլ: Ես կը զարմանամ այս կերպ յայտարարութեանց վրայ, աչքի առջեւ բերելով մասնաւոր որ այս կանոնագրին վերջին յօդուածը կը տրամադրէ վերաքննութեան համար Միաբանութեան հաւանութիւնը, հետեւաբար վերաքննեալ կանոնագիրը անկէ է որ պիտի գայ, եւ մենք պիտի վաւերացնենք, հետեւաբար բանաւոր եւ գործնական չէ նաեւ այս առաջարկը:

Իսկ գալով երրորդ պարագային՝ տակաւին քննիչ յանձնաժողով չէ կազմուած ամբաստանութեանց քննութեան համար հետեւաբար յայտնի չէ թէ երբ պիտի աւարտի գործը: Հետեւաբար այս երրորդ պարագան ալ պատճառ չկրնար ըլլալ յետաձգելու ընտրութիւնը: Այս տեսակետներով, մենք իբրեւ Ատենայեան Դիւան թէեւ իրաւունք ունինք փոփոխութիւն ընելու այս ցանկին մէջ եւ կամ նոյնութեամբ ընդունելու, սակայն բացի ընտրելիներէ մէկէն որ դատաստանի տակ կը գտնուի, միւսները անփոփոխ պահելով, թէ եօթանուն ցանկը եւ թէ Վարչութեան պատրաստեալ եռանուն ցանկը ձեր քուէին ենթարկելու պէտք տեսանք: Այս բացատրութիւնը տուի որպէս զի նորանոր վիճաբանութեանց դուռ չբացուի: Ատենայեան Դիւանը ընտրութեան մասին իր առաջարկները ներկայացուցած է, կամ

պիտի մերժէք կամ պիտի ընդունիք տեղեկագրին եզրակացութիւնը, բայց ընտրութիւնը յետաձգելի չէ եւ կ'առաջարկենք որ յառաջիկայ ուրբաթ կատարուի պատրիարքական ընտրութիւնը անպայման կերպով եւ միակ օրակարգով մը:

Ն. ՕԶԱՆԵԱՆ ԷՑ. — Երեսօղէմի խընդիրը 70—80 տարի է ի վեր զբաղեցուցած է ազգը եւ առիթ տուած է գծութիւններու: 1860 թուականին Յովհաննէս Պատրիարք կը վախճանի Ազգ. Սահմանադրութիւնը նոր հաստատուած էր այդ թուականին ու պատրիարքական ընտրութեան պէտք կը ներկայանայ, նշանաւոր մտքեր եւ Սէրվիլէնի պէս զարգացած անձեր Պատրիարքը դուրսէն ընտրելու կուսակից կը ներկայանան, սակայն յանկարծ փոթորիկը կը պայթի եւ ժողովրդեան մէջ գծութիւններ, վէճեր ծայր կուտան: Լուսաւորեալի եւ Խաւարեալի վէճերը թարմ են տակաւին շատ մտքերու մէջ: Գասպարեան էֆ. յիշեց թէ Ատենայեան Դիւանը իր տեղեկագիրը բերած է եւ թէ անմիջապէս հարկ է պատրիարքական ընտրութիւն կատարել, սակայն չյիշատակեց բնաւ անցեալ նիստին ժողովին այն եզրակացութիւնը՝ որ Երեսօղէմի վանքին հակակշիռը կամ վերին հսկողութիւնը վանականներէն առնուի եւ կեդրոնը ստանձնէ, որպէս զի օր մըն ալ 40—50,000 ռուբլի պարտքի մը վրայ խորհելու հարկին մէջ չգտնուինք: Եթէ Գասպարեան էֆ. ի ըսածին պէս հիմայ պատրիարքական ընտրութիւն պիտի կատարենք, եւ ընտրեալ Պատրիարքը պիտի պաշտօնավարէ կանոնագրին մէջ իրեն տրուած իրաւասութեամբ, այդ բացարձակ իրաւասութիւնը պատճառ կրնայ ըլլալ վերստին պատրաստելու մեղի համար պարտքի անակնկալներ: Ուստի իմ կարծիքս այն է որ ինչպէս տրամաբանութիւնն ալ կը պահանջէ, այդ իրաւասութիւնն այս ժողովին տրուի նախ և առաջ եւ յետոյ ընտրութեան վրայ խորհուի: Յետոյ Շահրիկեան էֆ. այսօր բացակայ

է՝ պէտք է իր ներկայութեան նկատառութեան առնուի իր հարցապնդումը եւ յետոյ այս խնդրոյն համար որոշում մը տրուի, ասկէ դատ պատրաստուած եօթանուն ընտրելեաց ցուցակը չեմ կրնար ընդունիլ որ արժանաւոր անձերէ կը բաղկանայ, պէտք է ընտրելիներու վրայ մանրամասն տեղեկութիւններ առնուի եւ այնպէս քուէ տրուի, այս է իմ եզրակացութիւնս, պէտք է աշխատիլ որ հապճեպով ընտրութիւն տեղի չունենայ:

ՏՐ. Ն. ԹԻԻԼԵԱՆ ԷՑ. — Ատենայեան Դիւանի անդամ ըլլալով, այդ ցանկը կազմուած ժողովին ներկայ չեմ գտնուած հետեւաբար կը հարկադրուիմ իմ դիտողութիւններս այստեղ ներկայացնել: Որպէս զի Գասպարեան էֆ. ի ըսածը ճիշդ ըլլար պէտք էր քննուէր նախ և առաջ թէ Երեսօղէմի մէջ գումարուած ժողովին կազմը օրինաւոր էր: Սահմանադրութիւնը կ'ըսէ թէ, երբ Երեսօղէմի Պատրիարքը կը վախճանի, Միաբանութիւնը գումարուելով Տեղապահ մը կ'ընտրէ, որուն նախագահութեամբ միաբանական ժողով գումարուելով, ընտրելեաց ցանկ կը պատրաստուի: Այս տրամադրութիւնը գործադրուած է, ոչ, որովհետեւ այստեղ միաբանութեան գլուխ գտնուող եկեղեցականը ըստ սահմանադրութեան լոկ վիճի է եւ մենք այդ անունով զրկած ենք: Գալով Ատենայեան Դիւանի կատարած փոփոխութեան, ես այդ գործին մէջ իրաւասուն չեմ գտնիր զինքը, որովհետեւ եթէ եօթանուն ցանկին 6ը անարժան համարեր եւ ջնջեր, մենք պարտաւոր պիտի ըլլայինք մնացեալ մէկին վրայ ընտրութիւն կատարելու...

ԶԱՅՆԵՐ. — Այդպէս բան չըսաւ սակայն, կատարածին վրայ խօսեցէք:

ՏՐ. Ն. ԹԻԻԼԵԱՆ ԷՑ. — (Շարունակելով) Ըստ իս այդ ցանկին մէջ գտնուած

ամբաստանեալ է կամ ոչ պէտք է թողուլ այս ժողովին գնահատման եւ ամէն ոք ազատ ձգել որ իր քուէն տայ եօթանուն ցանկին վրայ, ապա թէ ոչ պիտի հարկադրուինք այդ ցանկը վերադարձնել՝ որպէս զի ամբողջացուի եօթանունի: Ես առանց տառնց պէտք ձգելու, համամիտ եմ Գասպարեան էֆ. ի որ ընտրութիւնը կատարուի առանց սպասելու, զրկուած եօթանուն ցանկին վրայ:

Տ. ԵԶՆԻԿ Վ. ՊԱՊԱՆԱՆ. — Զանազան երեսփոխաններ խօսեցան այս խնդրոյն վրայ, որը գործին պատմականը ըրաւ, ուրիշ մը այսօրուան կացութեան վրայ խօսեցաւ, ես չպիտի անդադրանամ տառնց ոչ ալ իմ սահմանէս դուրս պիտի ելլեմ, այլ պիտի խօսեմ միայն Օրակարգի վրայ եւ պիտի խնդրեմ որ յարգուի Երեսօղէմի միաբանութեան արժանապատուութիւնը՝ յիշելով անոնց ազգին մատուցած ծառայութիւնները իբրեւ դաւառական առաջնորդ, Տեղապահ եւ իբրեւ ազգի ու եկեղեցւոյ պաշտօնեայ: Դառնալով պատրիարքական ընտրութեան խնդրոյն՝ կուգամ յիշեցնել թէ, Երեսօղէմի ներքին կանոնադրութիւն մը կայ, որուն մէջ ճշդուած է մեր ընելիքը: Պատրիարքական ընտրութեան համար նախնական գործողութիւններ կան որոնք կատարուել են: Միաբանական ընդհանուր ժողով պէտք է գումարուի եւ այդ ժողովն ալ գումարուած է, ես կը կարծեմ թէ գործին մէջ չփոթութիւններ կան, Վարչութիւնը իր կողմէն լիազօր պատուիրակ մը զրկեր է աւելցնելով արդէն գոյութիւն ունեցող պարտքերուն վրայ բաւական գումար մը: Եւ որովհետեւ լիազօրութիւնը հոն կը կայանար որ յանուն Վարչութեան պէտք եղած կարեւոր թելադրութիւնները եւ դիտողութիւնները ներկայացնէր, կը սպասուէր որ ըստ այնմ խօսաարեան էֆ. ըներ այն բոլոր դիտողութիւնները, որոնք օրէնքի անունով կ'ըլլան հիմայ, Ընդհակառակը՝ Խօսա-

սարեան էֆ. հոն զնաց նախնական դործողութիւնները կատարեց եւ ընտրական տեղեկագիրը ստորագրելով վերադարձաւ։ Եթէ կատարուած գործողութիւնը թերութիւն մը ունենար անշուշտ պիտի ճշգէր, բայց իրեն լրացած գործ բերաւ տեղեկագիրը այստեղ, որ արդարեւ 88 ի կանոնագրին գործադրութեան տարբեր բան մը չէր։ Խոստանալով էֆ. լիազոր կերպով վարչութիւնը կը ներկայացնէր եւ մասամբ ալ երեսփոխանութիւնը, քանի որ ինքն ալ յարգուած երեսփոխան մըն է։ Արդ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ վարչութիւնը լիազոր պատուիրակին պատրաստել տուած ցանկին մէջ անտեղութիւն չտեսած ատեն սկզբունքի տեսակէտով և օրէնքի անունով սրբագրութիւն կ'առաջարկուի այստեղ։ Ես լիազոր պատուիրակին կը թողում որ պաշտպանէ իր պատրաստած ցանկը, ու միայն զիտել տալով կը բաւականամ թէ՛ քանի որ Շահրիկեան էֆ. բացարձակ կերպով ըսաւ որ Երուսաղէմի միաբանութիւնը ծայրէ ծայր ամբաստանուած է, ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ որ, նոյն միաբանութեան ներկայացուցած զիրը լրացուցիչ գործ կը համարուի եւ անոր վրայ հիմնուելով վարչութիւնը առաջարկ կը բերէ մեզի Պատրիարք ընտրելու համար։ Ես պահանջող չեմ որ անմիջապէս ընտրութիւնը կատարուի, կրնանք յետաձգել, ես նախանձախնդիր եմ միայն վանքին շահուն եւ արժանապատուութեան եւ գիտեմ թէ այս դարձուածները ի՞նչ բարոյական վնասներու դուռ կը բանան։ Կը կրկնեմ անգամ մըն ալ որ այս ժողովը օրէնքին իրեն տուած իրաւունքի սահմանին մէջ պէտք է վերջացնէ այս խնդիրը, աչքի առջեւ ունենալով նախապէս իր կատարած գործողութիւնը եւ հետեւելով անոնց։

Հ. ԽՕՃԱՍՍԱՐԵԱՆ ԷՖ. — (վարչութեան պատուիրակ) Պատրիարքական ընտրութեան մասին ժողովը թիւրիմացութիւններ ունի, նախ հարկ է զանոնք

սրբագրել։ Պատրիարքական ընտրութեան հրահանգը այս ժողովն էր որ տուաւ վարչութեան, երեք երեսփոխաններու կողմէ այն առին եկած հարցապնդման վրայ՝ ընտրութիւնը փութացնելու համար եւ վարչութիւնը շատ ուղիղ ընթացք մը ունեցաւ, ժողովին կամքը գործադրելով։ Սխալ է նաեւ կարծել թէ միաբանութիւնը իրեն ամբաստանեալ՝ անգոր է ընտրութիւն կատարելու։ Երբ Ազգ. ժողովը կ'որոշէ ընտրութիւնը եւ միաբանութեան կուտայ ընտրութեան իրաւունք, այդ իսկ կ'ապացուցանէ թէ չէ ընդունած ամբողջ միաբանութեան ամբաստանեալ ըլլալու տեսակէտը եւ ներողամտութեամբ շարժած է անոնց նկատմամբ։ Դալով Եզնիկ վ. ի այն ակնարկութեան թէ, Գէորգ Եպսկ. անունը անցած է իմ ներկայութեամբ գումարուած միաբանական ժողովի ցանկին մէջ, կուգամ պատասխանել թէ՛ քանի որ Գէորգ Եպսկ. Պոլսոյ մէջ կատարուած քուէարկութեանց արդիւթիւ համագումարի մասնակցելու հրաւեր կ'ընդունէր եւ քուէարկութեան կը մասնակցէր, ես Երուսաղէմի մէջ չէի կրնար զանալ իրեն ընտրող եւ ընտրելի ըլլալու իրաւունքը, նոյն իսկ իր պատկանած միաբանութեան մէջ։ Իր պարագան տարբեր էր Ղեւոնդ վ. ի պարագայէն։ Աւելի վերջն էր որ Գէորգ Եպսկ. ամբաստանեալ նկատուելով իր մասին քննութիւն մը կատարելու եւ դատական մարմին մը ընտրելու որոշում տրուեցաւ։ Դալով թիւիւն էֆ. ի այն առարկութեան թէ Դանիէլ Ս. իրեն վիճի նախագահած է այդ ժողովին, ես կը մերժեմ այդ առարկութիւնը, որովհետեւ Տեղապահը կ'ընտրուի երկու պարագայի մէջ, նախ Պատրիարքի մահուան եւ երկրորդ Պատրիարքի ամբաստանութեան պարագային եւ ժողովս այս երկրորդ պարագային մէջ ընտրեց զինքը իրեն Տեղապահ եւ կը զարմանամ որ մինչ կառավարութիւնը այժմ այդ հանգամանքով կ'ընդունի զինքը, մեզմէ կը գտնուին այնպիսիներ որ կը մերժեն...

ՏՐ. Ն. ԹԻԻԼԵԱՆ ԷՖ. — (Ընդմիջելով) Կը կրկնեմ խօսքս վիճի է։

Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԷՖ. — Ազգ. ժողովը Տեղապահ ընտրեց զայն, դուն կառավարութեան փաստաբանն ես, դուք կը դաւէք ազգը։

ՏՐ. Ն. ԹԻԻԼԵԱՆ ԷՖ. — Ձեր առած զրամները նայեցէք դուք էք դաւաճանը։

ԱՏԵՆ ԷՖ. — Կը հրաւիրեմ թիւիւն էֆ. որ ետ առնէք դաւաճան բառը։

ՏՐ. Ն. ԹԻԻԼԵԱՆ ԷՖ. — Նախ անկայ ըսաւ։

Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԷՖ. — Ես ետ կ'առնեմ, բայց դաւաճան է այն որ այս ժողովին իրաւունքներուն դէմ կը խօսի։

ԱՏԵՆ ԷՖ. — Ետ առաւ դաւաճան բառը։

ՏՐ. ԹԻԻԼԵԱՆ ԷՖ. — Ես ալ իմ ըսածս ետ կ'առնեմ, բայց դաւաճան է այն որ ազգին դրամը կ'ուտէ։

Լ. ՍԱՍԹՃԵԱՆ ԷՖ. — Անուն տուէք, ո՞վ է ազգին դրամները ուտողը, մեր ճակատը բաց է։

Հ. ԽՕՃԱՍՍԱՐԵԱՆ ԷՖ. — (Շարունակելով) Պատրիարքական ընտրութիւնը սերտօրէն առնչութիւն ունի Երուսաղէմի ընդհանուր խնդրոյն հետ։ Ազգը պէտք է որոշապէս զիտնայ թէ ի՞նչ է Երուսաղէմի խնդիրը եւ ի՞նչ կը սպասէ ընտրած Պատրիարքէն։

Երուսաղէմական խնդիրը ինձի համար նը ներկայանայ երկու տեսակէտով։ — Ա. Ազգային փառքի, Երուսաղէմի մէջ մեր վայելած իրաւանց տեսակէտով։ — Բ. Երուսաղէմական խնդրի վիճակին մէջ։

Սէրվիլէն էֆ. շատ իմաստուն խօսք մը ըրած է այս ժողովին մէջ թէ՛ «Թիւիւն վայրը, ուր մարդ Հայ ըլլալուն համար հպարտ կը դգայ ինքզինքը, Երուսաղէմն է» եւ ամէն անոնք որ հոն կ'այցելեն, միշտ այս տպաւորութիւնը կը կրեն։ Այդ փառքը սակայն առանց զոհողութեան եւ առանց պայքարի չէ։ Հոն միաբանութիւն մը կայ, ամէն ժամանակ անձնուիրութեամբ պաշտպանող այդ իրաւունքները։ Չի բաւեր միաբանութեան մասին անպատկարծիքներ յեղիղել, իրաւունքներ եւ փառքեր ալ ունի՝ զորս պէտք չէ անտեսել։ Տարիներէ ի վեր օտար հզոր մրցակցութեանց դէմ, այդ իրաւունքներու պաշտպանութիւնն ալ զիւրին եւ հեշտ գործ մը չէ։ Հոն զոհողութիւն եւ անձնուիրութիւն պէտք է, եւ այդ միաբանութիւնը չէ վարանած վայրկեան մը ազգային պատիւը բարձր բռնելու։ Ես տեսայ հոն միաբաններ, որոնք պարծանքով իրենց վէրքերուն սպիները ցոյց կուտային, սահմանադուրս պաշտպանող զինուորի մը պէս մեր իրաւունքները պաշտպանած միջոցին։ Եւ ասոնք, Երեսփոխան Տեարք, հազարաւոր ոսկիներ զիջող միաբանները չեն, այլ ընչազուրկները։

Չարատանջ աշխատութիւն մը կայ հոն, ամէն զիւր պարտաւոր է միաբանութիւնը հսկել այդ իրաւանց պաշտպանութեան համար, երբ մենք մեր հանդիսաւորն ու հաճոյքին կը նայինք։ Եւ մեր հոն վայելած զիրքն ու փառքը, անկորուստ իրաւունքները, անոնց զոհողութեան կը պարտինք, այս զոհողութիւններով կրցեր են դարբնով պաշտպանել այս վանքը։ Բացառելու համար թէ ի՞նչ կ'արժեն Երուսաղէմի մեր իրաւունքները, կը բաւէ միայն յիշել թէ երբ Գերմանիոյ կայսրը Պոլիս այցելեց, չուղեց Կ. Պոլսոյ մէջ ընդունիլ Յունաց ու Հայոց Պատրիարքները, բայց երբ Երուսաղէմ այցելեց, հոն առաջին այցելութիւնը Հայոց վանքին տուաւ։ Արդար ըլլալու համար նաեւ պէտք է յիշենք թէ երբ մէկ կողմէն վանքին գոյացուցած

պարտքին վրայ կը խօսինք, դատապարտելով միաբանութիւնը, պէտք է յիշենք սակայն թէ նոյն միաբանութիւնն է որ յետ մահու իր հարստութիւնը վանքին թողլով, անհամեմատ բարձրացուցած է վանքին կալուածական հասոյթը: Ըստ գեղեցիկ բացատրութեան Ստեփան փաշայի, թէ երբ միաբանութիւնը աջ ձեռքով կը գողնայ, յետ մահու ձախով նորէն վանքին կը դարձնէ: Սակայն կային նաեւ 50 տարուան միաբաններ որ 50 փարայ չունէին բայց չարքաշ ու անձնուէր էին: Եւ սակայն պիտի ըսէք, միաբանութիւնը սուրբ տեղեաց իրաւունքները պաշտպանելուն համար հա՛րկ էր որ թոյլատրենք անպայման գործելու այս գեղծումները: Անշուշտ, Տեառք երեսփոխանք, այդ եզրակացութիւնը չէ որ կը սպասէք ինձմէ: Երուսաղէմի արդի անկերպարան վիճակը, հետեւանքն է տարիներէ ի վեր տիրած յոռի դրութեան: Եթէ միաբանութիւնը դատապարտելի է այդ մասին, մենք, Ազգ. Ժողովս անմասն չենք այդ դատապարտութենէն: Եւ պէտք է քաջութիւնը ունենանք ինքզինքնիստ ալ դատապարտելու, մեր լուս համակերպութեանը համար: Հարկւր հազարաւոր ոսկիի գործառնութիւններ կ'ըլլան, կալուածներ կը վաճառուին, տարեկան 12,000 ոսկիի մատակարարութիւն մը կայ, այս ամենափափուկ գործը յանձնած ենք միաբանութեան մը, որ զարգացած չէ: Գրեթէ 30 տարիներէ ի վեր տիրող դրութիւն մը եղած է վանքին մէջ մտաւորականութիւնը սպաննել եւ ելմտական գիտակցութենէ զրկել միաբանութիւնը, մէկ խօսքով տգէտ պահել եւ երբ այսօր, սրտի դառնութեամբ հանդիսատես կ'ըլլանք վանքի մը մտաւորականութեան սնանկութեան պէտք է խոստովանինք թէ մենք ալ պատասխանատու ենք առ այդ: Սահմանադրական այս չորս տարուան չրջանին մէջ ի՞նչ ըրինք վանքը բարոյապէս բարձրացնելու համար. — Սին վէճերէ դուրս ոչինչ:

Մարդ երբ կը մտնէ այդ հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ կ'ափսոսայ: Հին տոհմները 4000է աւելի ձեռագիր պատրաստող, աշխատող, միաբանութիւն մը ունեցեր է վանքը, այսօր անոր յաջորդած է սերունդ մը որ փոքր բացառութեամբ, այդ ձեռագիրները ընթեռնելու վիճակին մէջ չէ: Կը զարմանաք, Տեառք, երբ դեռ այսօր վանքին հոյակապ տպարանին մէջ «Պղնձէ քաղաք» եւ «Երազահան» կը տպեն: Ըմբռնեցէք այլ եւս թէ ո՛րչափ ինկած է մտաւորականութիւնը:

Ի՞նչ ելմտական զարգացում տուած ենք միաբանութեան, բարւոք մատակարարութիւն մը սպասելու համար: Եւ ե՞րբ կատարած ենք արդէն մեր հակակշիռ իրաւունքը: 1900ին Ղեւոնդ Վ. օրով Ազգայնագրիոյ գետինը քսանը ութը հազար ոսկի ծախսելով փակած էինք վանքին պարտքը, սակայն հինգ տարի վերջ Ղեւոնդ Վ. վանքէն հեռացման միջոցին տասնըվեց հազար ոսկիի պարտք մը գոյացած էր: Ղեւոնդ Վ. մեկնելէն վերջ, վանքին եօթը տարուան մէջ իրական պարտքը բարձրացած էր երեսուն երեք հազար ոսկիի: Հաւանակ կալուածական հասոյթներու երեք չորս հազար ոսկին, ութը հազար ոսկւոյ բարձրացած ըլլալուն:

1904ին կալուածներուն հասոյթը երբ 4000 ոսկի էր, 7800 ոսկիի ելաւ: Նոյն իսկ վերջացող տարուան մէջ 8500 ոսկիի եւ տարեկան պիւտճէն 14 000 ոսկիի: Վանքին յոռի վիճակը մեր անարդարանալի անտարբերութեան արդիւնքը եւ մեր լոյն համակերպութեան դատապարտութիւնն է:

Կը տեսնէ՞ք, Տեառք, թէ հաշուեպահանջ եւ հաշուեխոյս, ազնիւ բացառութեամբ, միեւնոյն ջուրի ձուկերն են: Եւ ցորչափ Ազգ. Ժողովը վանքին հիմնական վերակազմութեան չգիմէ, դրութիւնը միշտ նոյնը պիտի մնայ, եւ պարտքը օրէ օր յարաճուն:

Ազգ. Ժողովները 1860էն սկսեալ կանոնագրութիւններ տուած են: Առաջինը

ամենէն իմաստունը եւ հեռատեսը եղած է: 1865ի Ազգ. Ժողովը ա ելի հեռանկատ՝ միաբանութեան տուած կանոնագրով սահմանափակած է անոնց բացարձակ տիրապետութիւնը. նախ միաբանութիւնը տարեկան 500 ոսկիէ աւելի փոխառութիւն մը կնքելու իրաւունք չունէր, երկրորդ կեդրոնի կողմէ վերահսկողի մը իրաւունքը ապահոված էր իրեն, ինչպէս նաեւ Ժառանգաւորաց վարժարանի ծրագրի պատրաստութեան իրաւունքը: 1880ի կանոնագրով այդ իրաւունքը Միաբանական Ընդհ. Ժողովին արուեցաւ, իսկ 1888ի կանոնագրով միմիայն Տնօրէն Ժողովոյ: Բայց Տնօրէն Ժողովը ալ չատ անգամ անուանական է, մէկն է որ կ'իշխէ ու միւսները կը հպատակին անոր:

Այդ օրէնքի ազդեցութեամբ է որ Միաբանութիւնը ինքզինքին իրաւունք տուած է աննկատ փոխառութիւններու եւ կալուածական վաճառումներու ձեռնարկել, եւ որուն բնական հետեւանքն է արդի պարտքերուն ամբարտակը: Հոս՝ Բերայի կալուածոց Հոգաբարձութեան պէս ազգին բացարձակ վստահութիւնը վայելող անձեր, հարիւր ոսկւոյ կալուած մը ծախելու համար, հարկ է որ Տնտեսականի և Վարչութեան հաւանութիւնը ստանան Մինչդեռ Երուսաղէմի մէջ Տնօրէն Խորհրդոյ մէկ քանի վարդապետներ, օրէնքով արտօնուած են 30—40,000 ոսկիի կալուած վաճառելու եւ պարտքը բնական է որ կ'աճի երբ տարիներ կ'անցնին:

Իմ եզրակացութիւնս սա է թէ միաբանութեանէն աւելի, դրուած օրէնքներն են որ պատճառ են այս գեղծումներուն: Զեղծում իսկապէս գոյութիւն ունի, բայց վերջին տասը տարիներու մէջ կալուածական հասոյթներու բարձրացումը միաբանութեան չնորհիւ է. եթէ միաբանութիւնը 30,000 ոսկի պարտք ձգած է անձնապէս թողած հարստութիւնն ալ եթէ նկատի ունենանք 30,000 ոսկիէն աւելի է: Եթէ երբեք կեդրոնը խիստ հակակշիռ մը հաստատէ Երուսաղէմի խնդիրը յու-

սահատական չէ եւ Երուսաղէմի միաբանութիւնը մեր ատելութեան արժանի միաբանութիւն մը չէ: Որոշ բանաձեւով մը պէտք է ջնջել միաբանական կանոնագրի այն յօդուածը, որ անոր իրաւունք կուտայ իր կանոնագիրը ինքն իսկ սրբագրելու, միեւնոյն ատեն միաբանութիւնը պէտք է զրկել իր վայելած ելմտական բացառիկ իրաւասութենէն եւ վստահ եմ թէ իրենք ալ պիտի ընդունին, եւ այդ իրաւունքը տալ կեդրոնին մէջ կազմուած յատուկ խնամակալութեան մը, եւ այնուհետեւ կատարել միայն պատրիարքական ընտրութիւնը, վստահ հաստատ պէտք է գիտնալ որ ով որ ալ ըլլայ Պատրիարք չի կրնար անհատական հեղինակութեամբ բարեկարգել վանքը:

Այս միջոցով է որ կը կարծեմ, վերջ կը գտնէ Երուսաղէմական խնդիրը, եւ այդ փառա որ վանքը իսկապէս կը դառնայ ազգին փառքը:

ԱՏԵՆ. ԷՖ. — Խօճասարեան էֆ. խօսքերը պէտք եղած կերպով լուսաբանեցին Ժողովս, հետեւաբար այլ եւս առանց երկարելու վիճաբանութիւնը, կը ներկայացնեմ ձեզ հետեւեալ բանաձեւերը:

(Ատենագիր էֆ. կարգաց հետեւեալ բանաձեւերը).

Բ Ա Ն Ա Ձ Ե Ի

Ժողովս ընդունելով Երուսաղէմի միաբանական կանոնագրի վերաբնութեան անմիջականութիւնը, կ'որոշէ նախ եւ առաջ կատարել պատրիարքական ընտրութիւնը յատաշիկայ ուրբաթ:

Ա. Յ. Գասպարեան

Երուսաղէմի պատրիարքական ընտրութեան մասին թեր ու գէ՛մ կարծիքներ լսելէ վերջ կ'առաջարկեմ նախապէս միա-

բանական ներքին կանոնադրի ՅԼԻԳ յօդուածին մատակարարութեան մասը և վերաքննութեան վերջին յօդուածները ջնջել եւ յանձնել նախաձեռնութեան դիւանին որ ժողովին մէջ յայտնուած կարծիքներու համաձայն փոփոխութիւնը կատարելով չուսով բերէ ժողովին :

Հ. ԽՕՆԱՍԱՐԵԱՆ

Դ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ ԷՖ. — Խօճասարեան էֆ. կ'ըսէ որ կանոնադրին երկու յօդուածները ջնջենք, ժողովս չուսուցնասիրեց տակաւին այս խնդիրը այլ համամիտ գտնուեցաւ որ պէտք է բարեփոխութիւն կատարուի: Ես խիստ կը գտնեմ այդ տրամադրութիւնը, մանաւանդ որ պատրիարքական ընտրութեան մասին Ատենայեաց Դիւանի տեղեկագիրը Օրակարգ անցուցած ենք, մենք խօսելիք ունինք այդ տեղեկագրի մասին եւ այս

ժողովը ընդունի կամ մերժէ զայն, պէտք է որ վիճարանութիւն տեղի ունենայ: Իսկ պալով երկու յօդուածներու ջնջման, պէտք է սրբազրութիւնները ըլլան եւ ժողովս առանձին խորհրդակցի անոնց մասին :

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ. — Արդէն խնդիրը պիտի երթայ Նախաձեռնութեան Դիւանին եւ այնտեղ պիտի քննուի, եթէ չընդունուի այնտեղ, կը վերադարձուի ժողովիս :

(Ատենայեաց էֆ. քուէի դնելով Խօճասարեան էֆ. ըմբռնելով ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ եւ ատենը փակուեցաւ ժամը 5/ին):

Ատենայեաց

Մ. ՆԱԹԱՆԵԱՆ

Ատենայեաց

Մ. ԱԶԱՐԵԱՆ

